

Üç dənizin gerçəkləşən əfsanəsi

19 il əvvəl sentyabrın 18-də
BTC-nin təmali
qoyulmuşdur

Əsrimizin ilk illərində müharibə şəraitində yaşayan, bir milyon qaçqını-köçkünü olan, iqtisadiyyatı “qədd”ini təzəcə düzəldən bir ölkədə belə nəhəng layihənin gerçəkləşməsi asan məsələ deyildi. Hərçənd BTC-ni hələ o vaxtdan “Üç dənizin əfsanəsi” adlandırırdılar. Əslində isə BTC nə “birləşdirdiyi” üç dənizin, nə dağlarda çatdığı 2800 metrlik zirvələrin, nə də kəsişdiyi 1500 çayın əfsanəsi idi. Bu əfsanəni Heydər Əliyev qüdrəti həqiqətə çevirmişdir!

Azərbaycanın yeni neft strategiyasının əsas istiqamətlərindən biri ölkənin böyük neftinin dünya bazarlarına nəqli idi. Odur ki, “Əsrin müqaviləsi”ndən sonra növbəti layihələrin həyata keçirilməsi gündəmə gəlirdi. Məqsədin reallaşması üçün Ümummilli Lider Heydər Əliyev ötən əsrin 90-cı illərinin ortalarında özünün mühüm qərarını verdi. Bu, Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəmərinin tikilməsi haqqında qərar idi. Kəmərin tikintisinin başlanması üçün bir neçə il ardıcıl iş getdi.

Ardı 4-cü səh.

Üç dənizin gerçəkləşən əfsanəsi

19 il əvvəl
sentyabrın 18-də
BTC-nin təməli
qoyulmuşdur

Əvvəli 1-ci sah.

Çünki marşrutun müəyyənləşdirilməsi, xəttin çəkilməsinə razılığın əldə olunması lazım idi. Buna görə, 1998-ci il oktyabrın 19-da BTC-nin tikintisi ilə bağlı "Ankara bəyannaməsi" imzalandı. 1999-cu il noyabrın 18-də isə ATƏT-in İstanbul Zirvə toplantısında "Xam neftin Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan Respublikası və Türkiyə Cümhuriyyəti əraziləri ilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac boru kəməri vasitəsilə nəql edilməsinə dair" sazişə imza atıldı. Bu mühüm sənədi 5 ölkənin - Azərbaycanın, Gürcüstanın, Türkiyənin, Qazaxıstanın və ABŞ-ın prezidentləri öz imzaları ilə təsdiqlədilər.

Lakin BTC ideyası yaranan gündən Azərbaycanın istər daxilində, istərsə də xaricində kəmərin tikintisi əleyhinə çıxış edən qüvvələr baş qaldırdı. Onlar müxtəlif bəhanələr gətirirdilər. Bir dəstə deyirdi ki, Azərbaycanın bu boru xəttini doldurmağa kifayət qədər nefti yoxdur. Belə mülahizə yürüdənlər də vardı: "Kəmərlər heç vaxt gəlirlə işləyəcək". Bəziləri isə boruların seysmik cəhətdən riskli zonlardan keçəcəyini söyləyirdilər.

BTC-nin ekologiyaya ziyan vuracağını söyləyənlər də tapılmışdı. Həqiqətə gəlincə, heç birinin bu sahələr barədə dərin bilgiləri yox idi.

Ulu Öndər isə uzaqgörənliklə BTC-ni Azərbaycanın gələcəyini çox böyük dərəcədə müəyyən edəcək bir layihə kimi dəyərləndirirdi və onun gerçəkləşməsi üçün mübarizə aparırdı. Bunun nəticəsidir ki, 2002-ci il sentyabrın 18-də Bakıdan 55 kilometr cənubda yerləşən Səngəçal terminalında kəmərin təməli qoyulma mərasimi keçirildi. Azərbaycanın, Gürcüstanın və Türkiyənin dövlət başçıları, ABŞ-ın energetika naziri, layihənin tərəfdarları olan tanınmış xarici şirkətlərin səlahiyyətli nümayəndələri, neçə-neçə ölkənin jurnalistləri orada idilər. Bu qeydlərin müəllifinə də həmin tarixi hadisəni görmək, Ümummilli Liderin tədbirdəki parlaq nitqini dinləmək xoşbəxtliyi nəşib olub.

Beləliklə, BTC artıq gerçəkləşməkdə idi. Ulu Öndər bunu öz çıxışında da qeyd etdi: "Bu yaxın vaxtlarda İstanbulda "Üç dənizin əfsanəsi" adlı konfrans keçirildi. Orada əfsanə haqqında söhbət gəzirdi. Mən orada nitq söylədim, dedim, siz bu-

rada əfsanədən danışsınız, amma mən sizə demək istəyirəm ki, bu, xəyal deyil, əfsanə deyil, üç dəniz - Xəzər dənizi, Qara dəniz, Aralıq dənizi birləşəcəkdir. Bunu birləşdirən də Türkiyə, Gürcüstan, Azərbaycan, onların həyata keçirdikləri bu layihə və Amerika Birləşmiş Ştatlarının bu məsələyə daimi dəstəyi olmuşdur. Ona görə də indi xəyaldan gerçəklərə gəlib çatmışıq".

Bununla belə, BTC-nin bədxahları kəmərin təməli qoyulandan sonra da rahatlıq tapa bilmir, hər vasitə ilə layihəyə əngəl törətmək istəyirdilər. Bir sıra qeyri-hökumət təşkilatları tikintiyə mane olmaq üçün növbəti səbəblər uydururdular. Bu dəfə kəmərin Gürcüstanın "Borjomi" mineral su mənbəyinə ekoloji cəhətdən guya zərbə vuracağı fikrini ortaya atdılar. Bu da layihənin Ətraf Mühitə və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi sənədlərinin imzalanmasını gecikdirirdi. Hətta müxtəlif qruplar kəmərin tikintisini maliyyələşdirəcək beynəlxalq qurumların ofisləri qarşısına toplaşaraq onun çəkilişinə etiraz edirdilər.

Lakin 2003-cü ilin fevral ayında Vaşinqtonda keçirilən "Şərq-Qərb enerji dəhlizi reallığıdır" konfransı öz

işini davam etdirdiyi günlərdə Ümummilli Lider Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının, BTC-yə kredit verəcək digər qurumların rəhbərləri ilə görüşdü, söhbətlər apardı. Bütün bunlar layihənin irəliləməsinə təkan verdi. Beləliklə, Heydər Əliyevin dünyadakı hörmət və nüfuzu BTC-ni bu çətinlikdən də çıxardı.

2004-cü ilin fevral ayında isə Bakıda, "Gülüstan" sarayında Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə BTC-nin maliyyələşməsinə aid son sənədlər imzalandı və bu problem tamamilə həll olundu.

2005-ci il mayın 25-də kəməre Səngəçal terminalındakı baş nasos stansiyasından ilk neft vuruldu. 2006-cı il mayın 28-də BTC-nin daşdığı neft Ceyhan terminalına çatdı. Həmin il iyulun 13-də kəmərin tam sistem kimi işə düşməsi münasibətilə Türkiyədə təntənələr keçirildi.

Həmin vaxtdan bəri öz yaradıcısının - Ulu Öndər Heydər Əliyevin adını şərəflə daşıyan kəmərlər fasiləsiz və təhlükəsiz işləyir. Bu gün onun gündəlik ötürücülük gücü 1,2 milyon bareldir. Kəməre əsasən, "Azəri-Çıraq-Günəşli"-nin nefti və "Şahdəniz"-in kondensatı vurulur. Bundan əlavə, BTC-yə müəyyən həcmdə Türkmənistan, Rusiya və Qazaxıstan nefti də qoşulur.

Hazırda BTC Ko.-nun səhmdarları bp (30,1 faiz), AzBTC (25 faiz), MOL (8,9 faiz), "Ekvinor" (8,71 faiz), TPAO (6,53 faiz), "Eni" (5 faiz), "Total" (5 faiz), İTOÇU (3,4 faiz), İNPEKS (2,5 faiz), "EksonMobil" (2,5 faiz) və ONGC (BTC) Limited (2,36 faiz) şirkətləridir. Əməliyyatçı olan bp şirkətinin məlumatına görə, bu ilin birinci yarısında Ceyhan terminalında BTC vasitəsilə ixrac olunmuş 13 milyon tondan artıq (təqribən 99 milyon barel) xam neft və kondensat 137 tankərə yüklənmiş və yola salınmışdır. Kəmərlər 2006-cı ilin ortalarında istismara verildikdən bu il iyulun 1-dək ümumilikdə təqribən 488 milyon tondan çox (3,66 milyard barel) xam neft nəql edilmiş və Ceyhanda 4796

tankərə yüklənərək dünya bazarlarına göndərilmişdir.

BTC bütün regionun həyatında mühüm rol oynayır. O, ötən illər ərzində 1768 kilometr məsafə qət edərək ərazisindən keçdiyi üç ölkənin - Azərbaycanın, Gürcüstanın və Türkiyənin sakinlərinin güzəranını xeyli yaxşılaşdırıb. Kəmərlər Azərbaycana böyük gəlirlər gətirib. Həmin vəsait ARDNF-yə (Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu) daxil olur, eləcə də ölkənin ən zəruri sosial-iqtisadi problemlərinin həllinə yönəldilir.

Vaxtilə Ulu Öndər BTC-nin iqtisadi gücünü qeyd etməklə yanaşı, onu həm də Azərbaycanı Avropa ilə daha sıx bağlayacaq polad kəməre bənzətmişdi. Bu gün BTC, həqiqətən, Azərbaycanı beynəlxalq enerji ailəsinə qovuşdurub və dünyanın enerji təhlükəsizliyinə öz töhfəsini verməkdədir. Bunu dəfələrlə vurğulayan Prezident İlham Əliyev BTC-dən başlanan yolları geniş dəhlizlərə çevirərək dünyanın ən uzaq ünvanlarına çatdırıb.

2018-ci il mayın 29-da Səngəçal terminalında "Cənub qaz dəhlizi"-nin rəsmi açılış mərasimindəki nitqində dövlət başçısı BTC-ni bir daha yüksək dəyərləndirərək demişdir: "2002-ci ildə biz artıq "Azəri-Çıraq" yatağından böyük neft gözləyərkən məhz burada - Səngəçal terminalının ərazisində Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin təməlini qoyduq. Bu kəmərlər 2006-cı ildə istifadəyə verildi və bu gün Azərbaycan xalqına, bütün dost ölkələrə xidmət edir. Bu gün Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri vasitəsilə nefti, eyni zamanda, digər ölkələrin nefti də nəql edilir. Xəzərin şərq sahilində digər ölkələr tərəfindən hasil edilən neft artıq bu kəmərlər vasitəsilə dünya bazarlarına çıxarılır.

Azərbaycan bu gün, eyni zamanda, etibarlı tranzit ölkə kimi qonşu ölkələrə öz imkanlarını təqdim edir".

**Flora SADIQLI,
"Azərbaycan"**